Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

21. detsember 2021 *

Eelotsusetaotlus – Kaubanduspoliitika – Määrus (EÜ) nr 2271/96 – Kaitse kolmanda riigi vastuvõetud õigusakti eksterritoriaalse kohaldamise mõju eest – Iraani suhtes Ameerika Ühendriikide võetud piiravad meetmed – Nimetatud kolmanda riigi vastuvõetud teisesed sanktsioonid, mis takistavad isikutel jätkata väljaspool selle riigi territooriumi ärisuhteid teatavate Iraani ettevõtjatega – Keeld sellist õigusakti järgida – Korralise ülesütlemise õiguse kasutamine

Kohtuasjas C-124/20,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburgi (Hamburgi liidumaa kõrgeim üldkohus, Saksamaa) 2. märtsi 2020. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 5. märtsil 2020, menetluses

Bank Melli Iran

versus

Telekom Deutschland GmbH,

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president K. Lenaerts, asepresident L. Bay Larsen, kodade presidendid A. Prechal, K. Jürimäe, C. Lycourgos, E. Regan, S. Rodin (ettekandja), N. Jääskinen, I. Ziemele ja J. Passer, kohtunikud M. Ilešič, T. von Danwitz ja N. Wahl,

kohtujurist: G. Hogan,

kohtusekretär: ametnik M. Krausenböck,

arvestades kirjalikku menetlust ja 23. veebruari 2021. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

– Bank Melli Iran, esindajad: *Rechtsanwälte* T. Wülfing, P. Plath ja U. Schrömbges,

– Telekom Deutschland GmbH, esindajad: *Rechtsanwälte* T. Fischer ja M. Blankenheim,

– Saksamaa valitsus, esindajad: J. Möller ja S. Heimerl,

* Kohtumenetluse keel: saksa.

– Hispaania valitsus, esindaja: S. Centeno Huerta,

– Euroopa Komisjon, esindajad: J. Roberti di Sarsina, A. Biolan ja M. Kellerbauer,

olles 12. mai 2021. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab seda, kuidas tõlgendada nõukogu 22. novembri 1996. aasta määruse (EÜ) nr 2271/96, mis käsitleb kaitset kolmanda riigi vastuvõetud õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamise mõju ja nendel õigusaktidel põhinevate või neist tulenevate meetmete eest (EÜT 1996, L 309, lk 1; ELT eriväljaanne 10/01, lk 75) (muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. jaanuari 2014. aasta määrusega (EL) nr 37/2014 (ELT 2014, L 18, lk 1) ning komisjoni 6. juuni 2018. aasta delegeeritud määrusega (EL) 2018/1100 (ELT 2018, L 199 I, lk 1), millega muudeti määruse nr 2271/96 lisa) (edaspidi „määrus nr 2271/96“), artiklit 5.

2 Taotlus on esitatud Bank Melli Irani (edaspidi „BMI“) ja Telekom Deutschland GmbH (edaspidi „Telekom“) vahelises kohtuvaidluses, mis käsitleb seda, kas nende kahe äriühingu vahel sõlmitud lepingud, mis puudutavad Telekomi poolt sideteenuste osutamist, öeldi kehtivalt üles pärast seda, kui BMI kanti nende isikute loetellu, kellele kohaldatakse sanktsioonide korda, mille Ameerika Ühendriigid kehtestasid seoses Iraani tuumaprogrammiga ja mis muu hulgas takistab väljaspool Ameerika Ühendriikide territooriumi ärisuhete jätkamist nende isikutega (edaspidi „teisesed sanktsioonid“).

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Määrus nr 2271/96

3 Määruse nr 2271/96 esimene kuni kuues põhjendus on sõnastatud järgmiselt:

„[…] arvestades, et:

[Euroopa Liidu] eesmärkide hulka kuulub maailmakaubanduse harmoonilisele arengule ja rahvusvahelise kaubanduse piirangute järkjärgulisele kaotamisele kaasaaitamine;

[liit] püüab võimalikult laias ulatuses saavutada liikmesriikide ja kolmandate riikide vahelist kapitali vaba liikumist, sealhulgas otseinvesteeringute (k.a kinnisvarainvesteeringud), finantsteenuste pakkumise ja väärtpaberite kapitaliturule lubamise igasuguste piirangute kõrvaldamist;

kolmas riik on kehtestanud teatavad seadused, määrused ja muud õigusaktid, mille sihiks on reguleerida liikmesriigi jurisdiktsiooni alla kuuluvate füüsiliste ja juriidiliste isikute tegevust;

nende seaduste, määruste ja muude õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamisega rikutakse rahvusvahelist õigust ja takistatakse eespool nimetatud eesmärkide saavutamist;

need seadused, sealhulgas määrused ja muud õigusaktid ja neil põhinevad või nendest tulenevad meetmed mõjutavad või võivad tõenäoliselt mõjutada kehtivat õiguskorda ja kahjustavad [liidu] huve ning [EL toimimise lepingu] alusel oma õigusi kasutavate füüsiliste ja juriidiliste isikute huve;

nimetatud erandlike asjaolude tõttu on vaja võtta [liidu] tasemel meetmed kehtiva õiguskorra, [liidu] huvide ja nimetatud füüsiliste ja juriidiliste isikute kaitseks, eelkõige kõrvaldades, neutraliseerides, tõkestades või muul viisil tõrjudes kõnealuste [liidu]väliste õigusaktide mõju;“.

4 Määruse artikli 1 esimeses lõigus on sätestatud:

„Käesoleva määrusega nähakse ette kaitse käesoleva määruse lisas esitatud seaduste, sealhulgas määruste ja muude õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamise mõju eest ja nendel põhinevate või neist tulenevate meetmete eest ning selle mõju tõrjumine, kui niisugune kohaldamine mõjutab artiklis 11 nimetatud isikute huve, kes tegutsevad rahvusvahelises kaubanduses ja/või on seotud kapitali liikumisega ning [liidu] ja kolmandate riikide vahelise äritegevusega.“

5 Määruse artiklis 4 on ette nähtud:

„Ühtki [liidu]välise kohtu otsust ega ühtki [liidust] väljaspool asuva haldusasutuse otsust, mis otseselt või kaudselt jõustavad lisas nimetatud seadusi või neil põhinevaid või neist tulenevaid meetmeid, ei tunnustata ega pöörata täitmisele ühelgi viisil.“

6 Määruse artiklis 5 on sätestatud:

„Ükski artiklis 11 nimetatud isik ei täida vahetult ega oma tütarettevõtja või muu vahendusisiku kaudu tegutsedes või tahtlikult tegutsemata jättes mingeid nõudeid ega keelde, sealhulgas [liidu]väliste kohtute nõudeid, mis otseselt või kaudselt põhinevad lisas määratletud seadustel või neil põhinevatel või neist tulenevatel toimingutel.

Isikutele võib artiklites 7 ja 8 sätestatud korras anda loa neid seadusi täielikult või osaliselt täita niivõrd, kuivõrd mittetäitmine kahjustaks oluliselt nende või [liidu] huve. Käesoleva sätte kohaldamise kriteeriumid kehtestatakse artiklis 8 sätestatud korras. Kui on piisavalt tõendeid, et mittetäitmine võiks põhjustada füüsilisele või juriidilisele isikule olulist kahju, esitab [Euroopa K]omisjon viivitamata artiklis 8 nimetatud komiteele vastavalt käesoleva määruse tingimustele võetavate asjakohaste meetmete eelnõu.“

7 Määruse nr 2271/96 artikli 6 esimeses ja teises lõigus on sätestatud:

„Igal artiklis 11 nimetatud isikul, kes tegutseb artiklis 1 nimetatud valdkondades, on õigus nõuda selliste kahjude, sealhulgas kohtukulude, hüvitamist, mida kõnealusele isikule on põhjustanud lisas nimetatud seaduste või neil põhinevate või neist tulenevate meetmete kohaldamine.

Kahjusid võib sisse nõuda füüsiliselt või juriidiliselt isikult või muult kahju põhjustanud üksuselt või mis tahes isikult, kes tegutseb nende nimel või nende vahendajana.“

8 Määruse artikli 7 punktides b ja d on ette nähtud:

„Käesoleva määruse rakendamisel peab komisjon:

[…]

b) andma loa artiklis 5 sätestatud tingimustel, ja kui kehtestatakse komitee arvamuse esitamise tähtajad, arvestama täiel määral tähtaegu, millest peavad kinni pidama isikud, kes peavad luba taotlema;

[…]

d) avaldama teate *Euroopa [Liidu] Teatajas* kohtuotsuste ja otsuste kohta, mille suhtes kohaldatakse artikleid 4 ja 6;“.

9 Määruse artiklis 8 on sätestatud:

„1. Artikli 7 esimese lõigu punkti b rakendamisel abistab komisjoni eksterritoriaalse seadusandluse komitee. Nimetatud rakendusaktid võetakse vastu kooskõlas käesoleva artikli lõikes 2 osutatud kontrollimenetlusega. Nimetatud komitee on komitee Euroopa Parlamendi ja nõukogu [16. veebruari 2011. aasta] määruse (EL) nr 182/2011[, millega kehtestatakse eeskirjad ja üldpõhimõtted, mis käsitlevad liikmesriikide läbiviidava kontrolli mehhanisme, mida kohaldatakse komisjoni rakendamisvolituste teostamise suhtes (ELT 2011, L 55, lk 13),] tähenduses.

2. Käesolevale lõikele viitamisel kohaldatakse määruse [nr 182/2011] artiklit 5.“

10 Määruse nr 2271/96 artiklis 9 on ette nähtud:

„Iga liikmesriik määrab käesoleva määruse vastavate sätete rikkumise korral rakendatavad sanktsioonid. Need sanktsioonid peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad.“

11 Määruse nr 2271/96 artikkel 11 on sõnastatud järgmiselt:

„Käesolevat määrust kohaldatakse:

1. kõikide [liidus] elavate füüsiliste isikute suhtes, kes on liikmesriigi kodanikud,

2. kõikide [liidus] registreeritud juriidiliste isikute suhtes,

3. kõikide [nõukogu 22. detsembri 1986. aasta] määruse (EMÜ) nr 4055/86 [teenuste osutamise vabaduse põhimõtte kohaldamise kohta liikmesriikide ning liikmesriikide ja kolmandate riikide vahelises mereveos (EÜT 1986, L 378, lk 1; ELT eriväljaanne 06/01, lk 174)] artikli 1 lõikes 2 nimetatud füüsiliste või juriidiliste isikute suhtes,

4. kõikide muude füüsiliste isikute suhtes, kes elavad [liidus], kui see isik ei viibi riigis, mille kodanik ta on,

5. kõikide muude tööülesandeid täitvate füüsiliste isikute suhtes [liidu] territooriumil, kuhu on arvatud [liidu] territoriaalveed ja õhuruum ja liikmesriigi jurisdiktsiooni või kontrolli all olevad mis tahes õhusõidukid või laevad.“

12 Määruse nr 2271/96 lisa „Seadused, määrused ja muud õigusaktid“ Ameerika Ühendriike puudutav osa on sõnastatud järgmiselt:

„[…]

4. „Iran Freedom and Counter-Proliferation Act of 2012“

Põhimõtted, mille järgimist nõutakse:

Teadlikult:

i) mitte anda märkimisväärset toetust, sealhulgas võimaldades märkimisväärseid finantstehinguid, või kaupu või teenuseid teatavatele Iraani sadamates, energia-, laevandus- või laevaehitussektoris tegutsevatele isikutele või nende nimel tegutsevatele isikutele või iraanlastele, kes on kantud SDN-[loetellu] (Specially Designated Nationals And Blocked Persons List);
ii) mitte kaubelda Iraaniga selliste märkimisväärsete kaupade ja teenustega, mida kasutatakse Iraani energia-, laevandus- või laevaehitussektoris;
iii) mitte osta Iraanist naftat ja naftasaadusi ning teostada nendega seotud finantstehinguid teatavatel juhtudel;
iv) mitte teostada või võimaldada tehinguid maagaasi müümiseks Iraani või selle ostmiseks Iraanist (kohaldatakse välismaiste finantsinstitutsioonide suhtes);
v) mitte kaubelda Iraaniga väärismetallide, grafiidi, toormetalli või metallide pooltoodete või tarkvaraga, mida võidakse kasutada konkreetsetes sektorites või mille kasutamises võivad osaleda teatavad isikud; ega võimaldada sellise kauplemisega seoses märkimisväärseid tehinguid;
vi) mitte osutada väärtpaberite emissiooni tagamise teenuseid, kindlustus- ja edasikindlustusteenuseid teatud tegevuste suhtes, sealhulgas näiteks eespool punktides i ja ii kirjeldatud tegevused, või teatavate isikute kategooriate suhtes;

[…]“.

Delegeeritud määrus 2018/1100

13 Delegeeritud määruse 2018/1100 põhjenduses 4 on märgitud:

„Ameerika Ühendriigid teatasid 8. mail 2018, et ei loobu enam Iraani suhtes siseriiklike piiravate meetmete kohaldamisest. Teatavaid kõnealuseid meetmeid kohaldatakse eksterritoriaalselt ning see võib põhjustada negatiivset mõju liidu huvidele ja [EL] toimimise lepingust tulenevaid õigusi kasutavate füüsiliste ja juriidiliste isikute huvidele.“

Rakendusmäärus (EL) 2018/1101

14 Komisjoni 3. augusti 2018. aasta rakendusmääruse (EL) 2018/1101, milles sätestatakse määruse nr 2271/96 artikli 5 teise lõigu kohaldamise kriteeriumid (ELT 2018, L 199 I, lk 7), artiklis 4 on ette nähtud:

„Kui komisjon hindab, kas võib tekkida tõsine kahju määruse [nr 2271/96] artikli 5 teises lõigus osutatud kaitstud huvidele, võtab ta vajaduse korral arvesse muu hulgas järgmisi mittekumuleeruvaid kriteeriume:

a) kas kaitstud huvi võib seda ähvardava kahju konteksti, laadi ja allika põhjal olla konkreetselt ohus;

b) kas see kolmas riik, kust loetletud eksterritoriaalne õigusakt pärineb, on [määruse nr 2271/96 artiklis 11 nimetatud isiku suhtes, kes on taotlenud selle määruse artikli 5 teises lõigus ette nähtud luba,] algatanud haldus- või kohtuliku uurimise, mis veel kestab, või kas selle kolmanda riigiga on sõlmitud eelnev kompromisskokkulepe;

c) kas on olemas märkimisväärne seos selle kolmanda riigiga, kust loetletud eksterritoriaalne õigusakt või järgnev meede pärineb, näiteks kas [määruse nr 2271/96 artiklis 11 nimetatud isikul, kes on taotlenud selle määruse artikli 5 teises lõigus ette nähtud luba,] on ema- või tütarettevõtjaid või kas sinna on kaasatud füüsilisi või juriidilisi isikuid, kes kuuluvad sellise kolmanda riigi esmasesse jurisdiktsiooni, kust loetletud eksterritoriaalne õigusakt või järgnev meede pärineb;

d) kas [määruse nr 2271/96 artiklis 11 nimetatud isik, kes on taotlenud selle määruse artikli 5 teises lõigus ette nähtud luba,] saaks mõistlikult võtta meetmeid kahju vältimiseks või leevendamiseks;

e) kahjulik mõju majandustegevusele, eelkõige see, kas [määruse nr 2271/96 artiklis 11 nimetatud isikule, kes on taotlenud selle määruse artikli 5 teises lõigus ette nähtud luba,] tekitataks olulist majanduslikku kahju, mis võib ohustada tema elujõulisust või tuua kaasa pankrotiriski;

f) kas [määruse nr 2271/96 artiklis 11 nimetatud isiku – kes on taotlenud selle määruse artikli 5 teises lõigus ette nähtud luba –] tegutsemine muutuks ülemääraselt keeruliseks seetõttu, et kaovad olulised sisendid või ressursid, mida ei saa mõistlikult asendada;

g) kas [määruse nr 2271/96 artiklis 11 nimetatud isiku – kes on taotlenud selle määruse artikli 5 teises lõigus ette nähtud luba –] õiguste kasutamine oleks märkimisväärselt pärsitud;

h) kas ohutus, turvalisus, inimeste elu ja tervise kaitse ning keskkonna kaitse võib olla ohus;

i) kas liidu võime viia ellu oma humanitaarabi-, arengu- ja kaubanduspoliitikat või järgida sisepoliitika välisaspekte võib olla ohus;

j) strateegiliste kaupade või teenuste tarnekindlus liidu või liikmesriigi piires või nende toomisel liitu või liikmesriiki ning nende nappuse ja tarnehäirete mõju;

k) mõju siseturule kaupade, isikute, teenuste ja kapitali vaba liikumise ning finants- ja majandusstabiilsuse ning liidu põhitaristute seisukohast;

l) kahju süsteemne mõju, eelkõige muudesse sektoritesse ülekanduv mõju;

m) mõju ühe või mitme liikmesriigi tööturule ja selle piiriülesed tagajärjed liidu sees;

n) muud asjakohased tegurid.“

Saksamaa õigus

15 Tsiviilseadustiku (Bürgerliches Gesetzbuch) §-s 134 on ette nähtud:

„Seadusest tuleneva keeluga vastuolus olev tehing on tühine, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

16 BMI, millel on Saksamaal filiaal, on Iraani pank, mis kuulub Iraani riigile. Ta sõlmis mitu sideteenuste osutamise lepingut Telekomiga, kelle emaettevõtja on Deutsche Telekom AG, kelle asukoht on Saksamaal ja kelle käibest ligikaudu pool saadakse tema tegevusest Ameerika Ühendriikides.

17 Põhikohtuasja pooled on sõlminud raamlepingu, mis lubab BMI-l hõlmata ühe lepinguga kõik äriühingu telefoni- ja internetiliitumised tema eri tegevuskohtades Saksamaal. Poolte vahel sõlmitud eri lepingute raames osutas Telekom BMI-le mitut sideteenust, mille eest BMI tasus alati tähtaja jooksul. Lepingutes ette nähtud teenused on olulised BMI sise- ja välissuhtluses Saksamaal. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul ei saa BMI ilma nende teenusteta Saksamaal asuva tegevuskoha kaudu ärisuhetes osaleda.

18 Ameerika Ühendriigid taganesid 2018. aastal Iraani tuumarelvakokkuleppest, mis on alla kirjutatud 14. juulil 2015 Viinis ning mille eesmärk on kontrollida Iraani tuumaprogrammi ja lõpetada Iraani-vastased majandussanktsioonid. Seetõttu taaskehtestasid Ameerika Ühendriigid alates 5. novembrist 2018 Iraanile muu hulgas ka teisesed sanktsioonid.

19 Need sanktsioonid puudutavad isikuid, keda on nimetatud „konkreetselt kindlaks määratud kodanike ja blokeeritud isikute loetelus“ (Specially Designated Nationals and Blocked Persons List) (edaspidi „SDN-loetelu“), mille on koostanud Office of Foreign Assets Control (OFAC) (välismaise vara kontrollimise amet (OFAC), Ameerika Ühendriigid) ja millesse BMI on kantud. Nimetatud sanktsioonide kohaselt on kõigil isikutel keelatud väljaspool Ameerika Ühendriikide territooriumi jätkata ärisuhteid SDN-loetellu kantud isiku või üksusega.

20 Telekom teatas 16. novembril 2018 BMI-le kõikide tema ja BMI vahel sõlmitud lepingute viivitamatust ülesütlemisest ning toimis samamoodi veel vähemalt nelja Iraaniga seotud äriühingu suhtes, kes on kantud SDN-loetellu ja kelle asukoht on Saksamaal.

21 Saksamaa kohtutes BMI algatatud hagi tagamise menetlustest ühes kohustas Landgericht Hamburg (Hamburgi esimese astme kohus, Saksamaa) 28. novembri 2018. aasta kohtuotsusega Telekomi täitma kehtivaid lepinguid kuni nendes lepingutes ette nähtud korraliste etteteatamistähtaegade – mis lõppesid ajavahemikus 25. jaanuarist 2019 kuni 7. jaanuarini 2021 – lõpuni.

22 Telekom teatas 11. detsembril 2018 BMI-le uuesti kõikide nende lepingute ülesütlemisest ja seda „esimesel võimalusel". Ülesütlemisele ei olnud lisatud ühtegi põhjendust.

23 BMI esitas seepeale Landgericht Hamburgile (Hamburgi esimese astme kohus) hagi, milles ta palus kohustada Telekomi jätma kõik lepingutes kokku lepitud telefoni- ja internetiühendused aktiveerituks.

24 Nimetatud kohus kohustas Telekomi täitma põhikohtuasjas kõne all olevaid lepinguid kuni korraliste etteteatamistähtaegade lõpuni ja jättis hagi ülejäänud osas rahuldamata. Ta leidis, et lepingute korraline ülesütlemine Telekomi poolt oli määruse nr 2271/96 artikliga 5 kooskõlas.

25 BMI esitas Landgericht Hamburgi (Hamburgi esimese astme kohus) otsuse peale apellatsioonkaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule, väites, et põhikohtuasjas kõne all olevate lepingute ülesütlemine ei ole kooskõlas määruse nr 2271/96 artikliga 5. BMI väidab, et ülesütlemise põhjuseks on üksnes Telekomi soov järgida Ameerika Ühendriikide kehtestatud teiseseid sanktsioone.

26 Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustab esiteks, et BMI ei ole väitnud, et Telecom ütles põhikohtuasjas kõne all olevad lepingud üles Ameerika Ühendriikide haldusasutuste või kohtute otseste või kaudsete juhiste alusel. Oberlandesgericht Köln (liidumaa kõrgeim üldkohus Kölnis, Saksamaa) leidis 7. veebruari 2020. aasta otsuses, et sellises olukorras ei ole määruse nr 2271/96 artikli 5 esimene lõik kohaldatav.

27 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul piisab määruse nr 2271/96 artikli 5 esimese lõigu kohaldamiseks siiski ainult nimetatud teiseste sanktsioonide olemasolust, kuna selles sättes ette nähtud keeldu ei saa muul viisil tõhusalt rakendada.

28 Teiseks nähtub eelotsusetaotlusest, et tuginedes komisjoni 7. augusti 2018. aasta suunise „Küsimused ja vastused: blokeerimisseaduse ajakohastatud versiooni vastuvõtmine" (ELT 2018, C 277 I, lk 4) punktile 5, väidab Telekom, et määruse nr 2271/96 artikli 5 esimene lõik jätab talle kui ettevõtjale vabaduse lõpetada BMIga sõlmitud lepingud igal ajal mis tahes põhjusel, nagu on otsustanud mõni Saksa kohus, sealhulgas Oberlandesgericht Köln (liidumaa kõrgeim üldkohus Kölnis), kes kinnitas 1. oktoobri 2019. aasta kohtumäärusega, et lepingut on võimalik lõpetada „Ameerika Ühendriikide välispoliitikaga seotud põhjustel".

29 Eelotsusetaotluse esitanud kohus on seisukohal, et lepingute ülesütlemine ei ole vastuolus määruse nr 2271/96 artikli 5 esimese lõiguga, kui seda tehakse puhtalt majanduslikel põhjustel, millel puudub konkreetne seos kolmandate riikide kehtestatud sanktsioonidega. Seetõttu peaks Telekom erandkorras selgitama põhikohtuasjas kõne all olevate lepingute ülesütlemise põhjusi ja igal juhul näitama või vajaduse korral isegi tõendama, et otsust lepingud lõpetada ei tehtud Telekomile Ameerika Ühendriikide turul tekkida võivate negatiivsete tagajärgede kartuses.

30 Kolmandaks märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et tsiviilseadustiku §-st 134 tuleneb, et määruse nr 2271/96 artikli 5 esimese lõiguga vastuolus oleval lepingute ülesütlemisel puudub õiguslik toime. Lisaks on artikli 5 esimese lõigu mis tahes rikkumine Saksa õiguse kohaselt käsitatav haldusõigusrikkumisena, mille eest võib karistada kuni 500 000 euro suuruse trahviga.

31 Võttes arvesse, et Telekomil, kes kuulub kontserni, kelle käibest ligikaudu pool saadakse tema tegevusest Ameerika Ühendriikides, on oht saada majanduslikku kahju, võib asuda seisukohale, et määruse nr 2271/96 artiklis 9 ette nähtud proportsionaalsuse põhimõttega on vastuolus sellele äriühingule trahvi määramine ja lisaks temalt nõudmine, et ta jätkaks BMIga sõlmitud lepingute täitmist, seda enam, et selle määruse otsene eesmärk ei ole kaitsta BMI huve.

32 Neljandaks rõhutab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et määruse nr 2271/96 preambuli kohaselt on selle määruse eesmärk kaitsta liidu ettevõtjaid.

33 Nimetatud kohus leiab siiski, et majandusliku kahju ohtu ei korva piisavalt ei määruse artiklis 6 ette nähtud õigus hüvitisele ega määruse artikli 5 teises lõigus ette nähtud loa võimalik andmine sanktsioonide järgimiseks. Nimelt, võttes arvesse sama määrusega taotletavat eesmärki, mis on hoida ära teiseste sanktsioonide kohaldamine liidu ettevõtjatele, väljastatakse see luba pigem piiratult. Seetõttu ei piisa sellise loa saamiseks ainuüksi majandusliku kahju ohust. Neil asjaoludel kahtleb eelotsusetaotluse esitanud kohus selles, kas Ameerika Ühendriikide turul suure majandusliku kahju tekkimise ohu korral on määruses nr 2271/96 ette nähtud üldkeeld lõpetada äripartneriga ärisuhted kooskõlas ettevõtlusvabadusega, mida kaitsevad Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikkel 16 ja harta artikliga 52 tunnustatud proportsionaalsuse põhimõte.

34 Neil asjaoludel otsustas Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg (Hamburgi liidumaa kõrgeim üldkohus, Saksamaa) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas määruse nr 2271/96 artikli 5 esimene lõik on kohaldatav ainult siis, kui Ameerika Ühendriikide asutused või kohtud on andnud […] [l]iidu ettevõtjale sama määruse artikli 11 tähenduses otseselt või kaudselt juhiseid, või on sätte kohaldamiseks piisav, et ka ilma selliste juhisteta on […] [l]iidu ettevõtja tegevus suunatud teiseste sanktsioonide järgimisele?

2. Kas juhul, kui Euroopa Kohus peaks esimesele küsimusele andma teise võimalusena pakutud vastuse[,] on määruse nr 2271/96 artikli 5 esimese lõiguga vastuolus riigisisese õiguse selline tõlgendus, mille kohaselt peab lepingut ülesütleval isikul olema võimalik üles öelda ka kestvusvõlasuhe lepingupartneriga, kelle on [välismaise vara kontrollimise amet] kandnud [SDN-]loetellu, ning seega öelda leping üles Ameerika Ühendriikide [rakendatavate] sanktsioonide järgimiseks, ilma et ülesütlemiseks oleks vaja alust ja seega ilma, et ta peaks tsiviilkohtumenetluses selgitama ja tõendama, et ülesütlemise aluseks ei ole soov järgida [neid] sanktsioone?

3. Kas juhul, kui Euroopa Kohus peaks teisele küsimusele vastama jaatavalt, tuleb korralist ülesütlemist, mis on vastuolus määruse nr 2271/96 artikli 5 esimese lõiguga, pidada tingimata tühiseks või saab määruse eesmärki täita ka muude sanktsioonidega, näiteks trahvi määramisega?

4. Kas juhul, kui Euroopa Kohus peaks kolmandale küsimusele andma esimese võimalusena pakutud vastuse[,] kehtib see ühelt poolt […] harta artikleid 16 ja 52 ning teiselt poolt määruse nr 2271/96 artikli 5 teise lõigu alusel erandite tegemise võimalust arvestades ka juhul, kui […] [l]iidu ettevõtjat ähvardab loetellu kantud lepingupartneriga ärisuhte jätkamise korral oht saada Ameerika Ühendriikide turul suurt majanduslikku kahju (käesoleval juhul 50% kontserni käibest)?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Sissejuhatavad märkused

35 Tuleb märkida, et määruse nr 2271/96 kuuenda põhjenduse kohaselt on määruse eesmärk kaitsta kehtivat õiguskorda ning liidu huve ja EL toimimise lepingu alusel õigusi teostavate füüsiliste või juriidiliste isikute huve, eelkõige kõrvaldades, neutraliseerides, tõkestades või muul viisil takistades määruse lisas nimetatud seaduste, määruste ja muude õigusaktide (edaspidi „lisas nimetatud seadused“) mõju.

36 Määruse nr 2271/96 artiklis 1 on sellega seoses täpsustatud, et liidu seadusandja soovib määruses ette nähtud meetmetega tagada kaitse lisas nimetatud seaduste eksterritoriaalse kohaldamise mõju eest ja nendel põhinevate või neist tulenevate meetmete eest ning takistada selle mõju, kui niisugune kohaldamine kahjustab selliste artiklis 11 nimetatud isikute huve, kes tegutsevad rahvusvahelises kaubanduses ja/või on seotud kapitali liikumisega ning liidu ja kolmandate riikide vahelise äritegevusega.

37 Nagu nähtub määruse nr 2271/96 esimesest kuni viiendast põhjendusest, on selle määruse lisas nimetatud seaduste sihiks reguleerida liikmesriigi jurisdiktsiooni alla kuuluvate füüsiliste ja juriidiliste isikute tegevust ning neid kohaldatakse seega eksterritoriaalselt. Seeläbi kahjustavad need seadused kehtivat õiguskorda ning liidu ja kõnealuste isikute huve, rikkudes rahvusvahelist õigust ja seades ohtu liidu eesmärkide saavutamise. Liit püüab nimelt aidata kaasa maailmakaubanduse harmoonilisele arengule ja järk-järgult kaotada rahvusvahelise kaubanduse piirangud, edendades võimalikult laias ulatuses liikmesriikide ja kolmandate riikide vahelist kapitali vaba liikumist, ning kõrvaldada otseinvesteeringute (k.a kinnisvarainvesteeringud), asutamisvabaduse, finantsteenuste pakkumise ja väärtpaberite kapitaliturule lubamise igasugused piirangud.

38 Lisas nimetatud seaduste hulgas on 2012. aasta seadus Iraani vabaduse ja tuumarelva leviku vastase võitluse kohta (Iran Freedom and Counter-Proliferation Act of 2012), mille kohaldamisest Ameerika Ühendriigid nähtuvalt delegeeritud määruse 2018/1100 põhjendusest 4 enam ei loobu pärast seda, kui nad taganesid Iraani tuumarelvakokkuleppest, nagu nad 8. mail 2018 teatasid.

39 Käesoleva kohtuotsuse punktides 35–37 nimetatud eesmärkide saavutamiseks on määruses nr 2271/96 ette nähtud mitmesugust laadi õigusnorme. Nii on kehtiva õiguskorra ja liidu huvide kaitseks määruse artiklis 4 sisuliselt ette nähtud, et ühtki liiduvälist otsust, mis jõustab lisas nimetatud seadusi või neil põhinevaid või neist tulenevaid meetmeid, ei tunnustata ega pöörata täitmisele. Samal eesmärgil keelab määruse artikli 5 esimene lõik sisuliselt kõigil artiklis 11 nimetatud isikutel järgida lisas nimetatud seadusi ja neil põhinevaid või neist tulenevaid meetmeid, kuid artikli 5 teises lõigus on siiski ette nähtud, et niisugusele isikule võib igal ajal anda loa neid seadusi täielikult või osaliselt täita niivõrd, kuivõrd nende mittetäitmine kahjustaks

oluliselt selle isiku või liidu huve. Peale selle näeb määruse nr 2271/96 artikkel 6 selle määruse artiklis 11 nimetatud isikute huvide kaitsmiseks ette, et neil, kes tegutsevad määruse artiklis 1 nimetatud valdkondades, on õigus nõuda mis tahes sellise kahju hüvitamist, mida neile on põhjustanud kõnealuste seaduste või meetmete kohaldamine.

40 Mis puudutab määruse nr 2271/96 artiklit 9, siis see tagab nende õigusnormide tõhusa kohaldamise, nõudes liikmesriikidelt, et nad määraksid kindlaks nende õigusnormide rikkumise korral rakendatavad sanktsioonid, mis peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad. Täpsemalt peavad sellised sanktsioonid olema seega ette nähtud juhuks, kui määruse artiklis 11 nimetatud isik eirab artikli 5 esimeses lõigus sätestatud keeldu.

41 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud küsimustele vastamisel tuleb lähtuda nendest kaalutlustest.

Esimene küsimus

42 Esimese küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas määruse nr 2271/96 artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et see keelab määruse artiklis 11 nimetatud isikutel täita lisas nimetatud seadustes ette nähtud nõudeid või keelde isegi juhul, kui puuduvad need seadused vastu võtnud kolmandate riikide haldusasutuste või kohtute juhised, mille eesmärk on tagada nende seaduste järgimine.

43 Kõigepealt väärib meeldetuletamist, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei tule liidu õigusnormi tõlgendamisel arvesse võtta mitte üksnes selle sõnastust, vaid ka konteksti ning selle õigusaktiga taotletavaid eesmärke, mille osaks õigusnorm on (12. mai 2021. aasta kohtuotsus Bundesrepublik Deutschland (Interpoli tagaotsimisteade), C-505/19, EU:C:2021:376, punkt 77 ja seal viidatud kohtupraktika).

44 Mis puudutab määruse nr 2271/96 artikli 5 esimese lõigu sõnastust, siis tuleb märkida, et see säte keelab määruse artiklis 11 nimetatud isikutel täita „nõudeid [või] keelde, sealhulgas [liidu]väliste kohtute nõudeid, mis otseselt või kaudselt põhinevad lisas [nimetatud] seadustel või neil põhinevatel või neist tulenevatel toimingutel“.

45 Sellest sõnastusest, eelkõige väljendist „nõudeid [või] keelde, […] mis […] põhinevad“ ja sõnast „sealhulgas“ tuleneb, et see säte, mis on sõnastatud laialt, on kohaldatav ka siis, kui haldusasutus või kohus ei ole ettekirjutust teinud ega juhist andnud.

46 Nimelt, nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 55 sisuliselt märkis, ei või nõue või keeld nende sõnade tavatähenduses tuleneda mitte ainult üksikaktist või üksikotsuste kogumist, vaid ka üldisest ja abstraktsest aktist.

47 Sõnade „nõuded“ ja „keelud“ selline tõlgendus on tuletatav ka määruse nr 2271/96 artikli 5 esimese lõigu kontekstist. Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 57 sisuliselt leidis, on määruse artiklis 4 ja artikli 7 punktis d kasutatud sõna „otsus“ viitamaks kohtulahenditele või haldusaktidele, mida tuleb mõista „juhistena“, ning see kinnitab järeldust, et sama määruse artikli 5 esimeses lõigus kasutatud sõnad „nõuded“ ja „keelud“ on laiema ulatusega.

48 Seda tõlgendust toetavad ka määruse nr 2271/96 eesmärgid, milleks – nagu nähtub selle teisest ja kuuendast põhjendusest – on eelkõige kaitsta kehtivat õiguskorda ning liidu huve ja EL toimimise lepingu alusel õigusi teostavate füüsiliste või juriidiliste isikute huve, et võimalikult suures ulatuses saavutada liikmesriikide ja kolmandate riikide vahel kapitali vaba liikumise eesmärk.

49 Nimelt, mis puudutab määruse nr 2271/96 eesmärki kaitsta kehtivat õiguskorda ja liidu huve üldiselt, siis tuleb tõdeda, et lisas nimetatud seaduste toime – nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 63 ja 64 sisuliselt märkis – võib avalduda eelkõige pelgalt ohu kaudu, et määruse artiklis 11 nimetatud isikute poolt nende seaduste eiramise korral võidakse rakendada õiguslikke tagajärgi. Sellest järeldub, et määrus nr 2271/96 ei oleks sobiv kõnealuste seaduste mõju takistamiseks ega eespool nimetatud eesmärgi tõhusaks saavutamiseks, kui selle määruse artikli 5 esimeses lõigus sätestatud keeld sõltuks juhistest, mille on andnud need samad seadused vastu võtnud kolmandate riikide haldusasutused ja kohtud.

50 Pealegi ei ole määruse nr 2271/96 artikli 5 esimesele lõigule käesoleva kohtuotsuse punktis 45 antud tõlgendus kokkusobimatu määruse nr 2271/96 täiendava eesmärgiga kaitsta määruse artiklis 11 nimetatud isikute huve, sealhulgas nende ettevõtlusvabadust, mis on harta artikliga 16 tunnustatud põhivabadus ja mis Euroopa Kohtu praktika kohaselt hõlmab majandus- või äritegevuse vabadust, lepinguvabadust ja vaba konkurentsi (16. juuli 2020. aasta kohtuotsus Adusbef jt, C-686/18, EU:C:2020:567, punkt 82). Nimelt tuleb märkida, et need huvid, mida võivad ohustada meetmed, mida võidakse nende isikute suhtes asjaomastes kolmandates riikides võtta, kui nad lisas nimetatud seadusi ei järgi, on nõuetekohaselt kaitstud nimetatud määruse artikli 5 teise lõigu alusel, mida tuleb tõlgendada seda eesmärki silmas pidades.

51 Eespool toodut arvestades tuleb esimesele küsimusele vastata, et määruse nr 2271/96 artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et see keelab määruse artiklis 11 nimetatud isikutel täita lisas nimetatud seadustes ette nähtud nõudeid või keelde isegi juhul, kui puuduvad need seadused vastu võtnud kolmandate riikide haldusasutuste või kohtute juhised, mille eesmärk on tagada nende seaduste järgimine.

Teine küsimus

52 Teise küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas määruse nr 2271/96 artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus see, kui määruse artiklis 11 nimetatud isik, kellel ei ole määruse artikli 5 teise lõigu tähenduses luba, võib SDN-loetellu kantud isikuga sõlmitud lepingud ilma põhjendusi esitamata üles öelda.

53 See küsimus on tekkinud tsiviilvaidluses, milles BMI vaidlustab eelotsusetaotluse esitanud kohtus selle, et Telekom kasutas oma õigust nende vahel sõlmitud lepingud korraliselt üles öelda, ilma et ta peaks ülesütlemise põhjusi selgitama, kusjuures BMI väidab, et niisugune ülesütlemine rikub määruse nr 2271/96 artikli 5 esimest lõiku.

54 Kõigepealt tuleb täpsustada, kas sellises tsiviilmenetluses nagu põhikohtuasjas saab tugineda määruse nr 2271/96 artikli 5 esimesele lõigule.

55 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on riigisisesed kohtud, kelle ülesanne on oma pädevuse piires kohaldada liidu õigusnorme – nagu määruse nr 2271/96 sätted –, kohustatud tagama nende õigusnormide täieliku õigusliku toime (vt selle kohta 17. septembri 2002. aasta kohtuotsus Muñoz ja Superior Fruiticola, C-253/00, EU:C:2002:497, punkt 28).

56 Lisaks väärib meeldetuletamist, et vastavalt ELTL artikli 288 teisele lõigule kohaldatakse määrust üldiselt ja see on vahetult kohaldatav kõikides liikmesriikides (17. septembri 2002. aasta kohtuotsus Muñoz ja Superior Fruiticola, C-253/00, EU:C:2002:497, punkt 27).

57 Tuleb aga tõdeda, et määruse nr 2271/96 artikli 5 esimeses lõigus on ette nähtud, et ükski selle artiklis 11 nimetatud isik ei täida vahetult ega oma tütarettevõtja või muu vahendusisiku kaudu tegutsedes või tahtlikult tegutsemata jättes mingeid nõudeid ega keelde, mis otseselt või kaudselt põhinevad lisas nimetatud seadustel. See selge, täpse ja tingimusteta sõnastusega keeld on seletatav asjaoluga, et artiklis 11 nimetatud isikud võivad eelkõige oma äritegevuse käigus – muu hulgas oma võimalike otsustega lepinguid üles öelda – konkretiseerida lisas nimetatud seaduste eksterritoriaalset mõju, mida selle määrusega püütakse just takistada.

58 Lisaks on ainus erand sellest keelust ette nähtud määruse nr 2271/96 artikli 5 teises lõigus, mis võimaldab määruse artiklis 11 nimetatud isikutel taotleda luba seda mitte järgida.

59 Kuna – nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktist 55 – riigisiseste kohtute ülesanne on tagada määruse nr 2271/96 täielik õiguslik toime, peab olema võimalik tagada määruse artikli 5 esimeses lõigus sätestatud keelu järgimine sellises tsiviilmenetluses nagu põhikohtuasjas, mille isik on algatanud isiku vastu, kellele see keeld on suunatud (vt analoogia alusel 17. septembri 2002. aasta kohtuotsus Muñoz ja Superior Fruiticola, C-253/00, EU:C:2002:497, punkt 30).

60 Määruse nr 2271/96 artikkel 9 jätab tõepoolest liikmesriikide hooleks määrata kindlaks selle määruse rikkumise korral rakendatavad sanktsioonid, mis peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad. See pädevus ei tohi siiski muuta määruse nr 2271/96 selliste teiste sätete ulatust, milles on ette nähtud selged, täpsed ja tingimusteta kohustused või keelud, mille täieliku õigusliku toime on riigisisesed kohtud oma menetluses olevates vaidlustes kohustatud tagama, nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktis 55.

61 Vastupidi sellele, mida väidab Telekom, ei sea käesoleva kohtuotsuse punktis 28 mainitud komisjoni suunis määruse nr 2271/96 artikli 5 sellist tõlgendust kahtluse alla. Selle suunisega ei ole nimelt kehtestatud ei õigusnorme ega õiguslikult siduvaid tõlgendusi. Nagu on märgitud nimetatud suunise preambuli punktis 5, on siduv üksnes määrus nr 2271/96, ning nagu nähtub sama teatise preambuli punktist 6, on ainult Euroopa Kohtul õigus anda liidu institutsioonide õigusaktide kohta siduvaid tõlgendusi.

62 Pärast nende täpsustuste tegemist tuleb märkida, et ei määruse nr 2271/96 artikli 5 esimesest lõigust ega selle määruse ühestki muust sättest ei nähtu, et artiklis 11 nimetatud isik peaks SDN-loetellu kantud isikuga sõlmitud kaubanduslepingu ülesütlemist põhjendama.

63 Neil asjaoludel tuleb asuda seisukohale, et määruse nr 2271/96 artikli 5 esimese lõiguga ei ole vastuolus riigisisesed õigusnormid, mille kohaselt võib määruse artiklis 11 nimetatud isik, kellel puudub luba artikli 5 teise lõigu tähenduses, üles öelda lepingud, mille ta on sõlminud SDN-loetellu kantud isikuga, ilma et ta peaks seda ülesütlemist põhjendama.

64 Käesoleval juhul ilmneb Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust, et tsiviilseadustiku § 134 on põhikohtuasjas kohaldatav, kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu kontrolli tulemusel ei selgu vastupidist. Nimetatud kohus märgib selle kohta, et kui kõnealune ülesütlemine rikub määruse nr 2271/96 artikli 5 esimest lõiku, siis on see § 134 kohaselt tühine. Vastuseks Euroopa Kohtu esitatud küsimusele täpsustas Saksamaa valitsus ka tõendamiskoormist käsitlevaid asjakohaseid õigusnorme seoses tsiviilmenetluses selle tõendamisega, et on rikutud seadusest tulenevat keeldu

§ 134 tähenduses. Nii võib menetlusosaline, kes väidab, et õigustoiming, sealhulgas lepingu ülesütlemine, on tühine seadusest tuleneva keelu – nagu see, mis on ette nähtud määruse nr 2271/96 artikli 5 esimeses lõigus – rikkumise tõttu, kohtus sellele tühisusele tugineda. Selleks peab ta esile tooma asjaolud, mis annavad tunnistust väidetavast rikkumisest. Kui teine menetlusosaline vaidleb nende faktiliste asjaolude paikapidavusele vastu, on õigustoimingu tühisusele viitaval menetlusosalisel kohustus tõendada, et selle rikkumise tingimused on täidetud. Seega lasub käesoleval juhul tõendamiskoormis täielikult isikul, kes väidab, et määruse nr 2271/96 artiklit 5 on rikutud.

65 Sellega seoses tuleb siiski tõdeda, et sellise tõendamiskoormist puudutava üldreegli kohaldamine võib eelotsusetaotluse esitanud kohtul muuta määruse nr 2271/96 artikli 5 esimeses lõigus sätestatud keelu rikkumise tuvastamise võimatuks või ülemäära keeruliseks ja seeläbi kahjustada selle keelu tõhusust.

66 Nimelt ei ole tõendid, mis võivad tõendada, et määruse nr 2271/96 artiklis 11 nimetatud isiku tegevuse ajendiks on selle isiku tahe järgida lisas nimetatud seadusi, tavaliselt kättesaadavad ühelegi teisele eraõiguslikule isikule, eelkõige seetõttu, et – nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 95 rõhutas – sellised andmed võivad kuuluda ärisaladuse alla.

67 Seega tuleb selleks, et tagada määruse nr 2271/96 artikli 5 esimese lõigu täielik õiguslik toime, asuda seisukohale, et kui selles sättes ette nähtud nõuete väidetavat rikkumist puudutavas tsiviilmenetluses näib riigisisese kohtu käsutuses olevate tõendite kogum esmapilgul viitavat sellele, et kõnealuste lepingute ülesütlemisega on määruse artiklis 11 nimetatud isik, kellel ei ole selleks artikli 5 teise lõigu tähenduses luba, järginud lisas nimetatud seadusi, on viimati nimetatud isik kohustatud õiguslikult piisavalt tõendama, et tema tegevuse eesmärk ei olnud nende seaduste järgimine.

68 Eespool toodust nähtub, et teisele küsimusele tuleb vastata, et määruse nr 2271/96 artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus see, kui määruse artiklis 11 nimetatud isik, kellel ei ole määruse artikli 5 teise lõigu tähenduses luba, võib SDN-loetellu kantud isikuga sõlmitud lepingud ilma põhjendusi esitamata üles öelda. Määruse artikli 5 esimene lõik nõuab siiski, et kui selles sättes ette nähtud keelu väidetavat rikkumist puudutavas tsiviilmenetluses näib riigisisese kohtu käsutuses olevate tõendite kogum esmapilgul viitavat sellele, et määruse nr 2271/96 artiklis 11 nimetatud isik on selleks luba omamata järginud lisas nimetatud seadusi, on see sama isik kohustatud õiguslikult piisavalt tõendama, et tema tegevuse eesmärk ei olnud nende seaduste järgimine.

Kolmas ja neljas küsimus

69 Kolmanda ja neljanda küsimusega, mida tuleb analüüsida koos, palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas määrust nr 2271/96, eriti selle artikleid 5 ja 9 tuleb harta artikleid 16 ja 52 silmas pidades tõlgendada nii, et määrusega on vastuolus see, kui tuvastatakse, et määruse artiklis 11 nimetatud isiku poolt lepingute ülesütlemine lisas nimetatud seadustel põhinevate nõuete või keeldude täitmiseks, ilma et tal oleks sama määruse artikli 5 teise lõigu tähenduses luba, on tühine, kui isikul tekib tühisuse tuvastamise tõttu oht kanda suurt majanduslikku kahju.

70 Kõigepealt väärib meeldetuletamist, et liidu õigusnormide – nagu määruse nr 2271/96 sätted – tõlgendamisel tuleb lähtuda põhiõigustest, mis väljakujunenud kohtupraktika kohaselt moodustavad lahutamatu osa õiguse üldpõhimõtetest, mille järgimise tagab Euroopa Kohus ja mida nüüdseks on tunnustatud hartas (vt selle kohta 25. mai 2016. aasta kohtuotsus Meroni, C-559/14, EU:C:2016:349, punkt 45).

71 Määruse nr 2271/96 artiklis 9 on ette nähtud, et sanktsioonid, mis liikmesriigid kehtestavad määruse vastavate sätete rikkumise juhuks, peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad.

72 Peale selle on liikmesriikidel juhul, kui kohaldatavate sanktsioonide valdkonnas ei ole õigusnorme liidu tasandil ühtlustatud, pädevus valida sanktsioonid, mida nad peavad sobivaks. Siiski on liikmesriigid kohustatud oma pädevuse teostamisel järgima liidu õigust ja selle üldpõhimõtteid (11. veebruari 2021. aasta kohtuotsus K. M. (laeva kaptenile määratud karistused), C-77/20, EU:C:2021:112, punkt 36), mille hulka kuuluvad ka põhiõigused ja -vabadused.

73 Euroopa Kohus on lisaks leidnud, et sanktsioonide rangus peab vastama nende rikkumiste raskusele, mille eest nendega karistatakse, eelkõige tagades tegeliku hoiatava mõju ja järgides samas proportsionaalsuse üldpõhimõtet (5. märtsi 2020. aasta kohtuotsus OPR-Finance, C-679/18, EU:C:2020:167, punkt 26).

74 Tuleb lisada, et liikmesriigi kohus, kellel ainsana on pädevus tõlgendada ja kohaldada riigisisest õigust, peab kontrollima, kas kõiki kohtuasja asjaolusid arvestades vastavad need sanktsioonid sellistele nõuetele ning on tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad (5. märtsi 2020. aasta kohtuotsus OPR-Finance, C-679/18, EU:C:2020:167, punkt 27).

75 Euroopa Kohus võib eelotsusetaotlust lahendades siiski teha täpsustusi, mille eesmärk on anda liikmesriigi kohtule juhiseid hinnangu andmiseks (5. märtsi 2020. aasta kohtuotsus OPR-Finance, C-679/18, EU:C:2020:167, punkt 28).

76 Käesolevas asjas nähtub eelotsusetaotluses sisalduvatest andmetest, mida on meenutatud käesoleva kohtuotsuse punktis 30, et kui ilmneb, et Telekom on BMIga sõlmitud lepingud korraliselt üles öelnud määruse nr 2271/96 artikli 5 esimest lõiku rikkudes, samas kui on selge, et ta ei taotlenud luba määruse artikli 5 teise lõigu tähenduses, siis tuleneb tsiviilseadustiku §-st 134, et ülesütlemine on tühine, mistõttu puudub sellel õiguslik toime.

77 Niisugune tühisuse tuvastamine võib siiski kaasa tuua harta artikliga 16 tunnustatud ettevõtlusvabaduse piirangu.

78 Sellega seoses väärib meeldetuletamist, et õigus ettevõtlusvabadusele hõlmab muu hulgas iga ettevõtja õigust oma majandus-, tehnilisi ja finantsressursse vabalt käsutada vastutuse piires, mida ta kannab omaenda tegude eest (30. juuni 2016. aasta kohtuotsus Lidl, C-134/15, EU:C:2016:498, punkt 27).

79 Harta artikliga 16 tagatud kaitse hõlmab majandus- või äritegevuse vabadust, lepinguvabadust ja vaba konkurentsi (16. juuli 2020. aasta kohtuotsus Adusbef jt, C-686/18, EU:C:2020:567, punkt 82 ning seal viidatud kohtupraktika) ning selle all peetakse silmas eelkõige vabadust valida äripartnereid ja vabadust määrata kindlaks kauba või teenuse eest küsitav hind (15. aprilli 2021. aasta kohtuotsus Federazione nazionale delle imprese elettrotecniche ed elettroniche (Anie) jt, C-798/18 ja C-799/18, EU:C:2021:280, punkt 57).

80 Siiski ei kujuta harta artiklis 16 tunnustatud ettevõtlusvabadus endast absoluutset õigust, vaid esiteks tuleb sellega arvestada vastavalt selle ülesandele ühiskonnas (20. detsembri 2017. aasta kohtuotsus Polkomtel, C-277/16, EU:C:2017:989, punkt 50) ja teiseks tuleb seda kaaluda võrreldes muude huvidega, mida liidu õiguskord kaitseb (vt selle kohta 17. oktoobri 2013. aasta kohtuotsus Schaible, C-101/12, EU:C:2013:661, punkt 60), ning teiste isikute õiguste ja vabadustega (vt selle kohta 22. jaanuari 2013. aasta kohtuotsus Sky Österreich, C-283/11, EU:C:2013:28, punkt 48).

81 Arvestades harta artikli 16 – milles on ette nähtud, et ettevõtlusvabadust tunnustatakse liidu õiguse ning riigisiseste õigusaktide ja tavade kohaselt – sõnastust, mis eristub harta II jaotises tunnustatud muude põhivabaduste omast, kuid on samas sarnane harta IV jaotise teatud sätete sõnastusega, võib ettevõtlusvabaduse suhtes olla lubatud lai valik avaliku võimu sekkumisi, millega võidakse üldistes huvides kehtestada piiranguid majandustegevusele (vt selle kohta 22. jaanuari 2013. aasta kohtuotsus Sky Österreich, C-283/11, EU:C:2013:28, punkt 46).

82 See asjaolu peegeldub aga eelkõige viisis, kuidas vastavalt harta artikli 52 lõikele 1 tuleb liidu õigusnorme ning riigisiseseid õigusakte ja tavasid proportsionaalsuse põhimõttest lähtudes hinnata (vt selle kohta 22. jaanuari 2013. aasta kohtuotsus Sky Österreich, C-283/11, EU:C:2013:28, punkt 47).

83 Viimati nimetatud sätte kohaselt võib hartaga tunnustatud õiguste ja vabaduste teostamist piirata ainult seadusega ning õiguste ja vabaduste olemust arvestades; samuti peab piirang kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega olema vajalik ja tõepoolest vastama liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele või vajadusele kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi (22. jaanuari 2013. aasta kohtuotsus Sky Österreich, C-283/11, EU:C:2013:28, punkt 48).

84 Käesoleval juhul tuleb märkida, et kuigi määruse nr 2271/96 artikli 5 esimeses lõigus on sätestatud, et ükski artiklis 11 nimetatud isik ei või täita lisas nimetatud seadusi, on artikli 5 teises lõigus siiski ette nähtud, et isikule võib määruse nr 2271/96 artiklites 7 ja 8 sätestatud korras anda loa lisas nimetatud seadustest tulenevaid nõudeid või keelde täielikult või osaliselt täita niivõrd, kuivõrd nende täitmata jätmine kahjustaks oluliselt selle isiku või liidu huve. Selle korra kohaselt on niisuguste lubade andmine komisjoni ülesanne ja teda abistab selles eksterritoriaalsete õigusaktide komitee, mida on mainitud määruse artiklis 8. Seega peab üldjuhul komisjon vastavalt nimetatud määrusega kehtestatud ühtlustatud süsteemile Euroopa Kohtu kontrolli all hindama, kas see, kui isik ei järgi lisas nimetatud seadusi, kahjustaks oluliselt selle isiku või liidu huve, kusjuures see institutsioon peab täitma oma kohustust austada põhiõigusi, sealhulgas ettevõtlusvabadust.

85 Vastavalt rakendusmääruse 2018/1101 – milles selle artikli 1 kohaselt on sätestatud määruse nr 2271/96 artikli 5 teise lõigu kohaldamise kriteeriumid – artiklile 4 peab komisjon selle hindamisel, kas võib tekkida tõsine kahju artiklis 5 osutatud kaitstud huvidele, muu hulgas arvesse võtma selliseid mittekumuleeruvaid kriteeriume nagu tõenäosust, et kaitstud huvi võib sellele tekitatava kahju konteksti, laadi ja allika põhjal olla konkreetselt ohus; seda, kas on olemas märkimisväärne seos selle kolmanda riigiga, kust nimetatud eksterritoriaalne õigusakt või järgnev meede pärineb; kahjulikku mõju majandustegevusele, eelkõige seda, kas määruse nr 2271/96 artiklis 11 nimetatud isikule, kes on taotlenud selle määruse artikli 5 teises lõigus ette nähtud luba, tekitataks olulist majanduslikku kahju, mis võib näiteks ohustada tema elujõulisust või tuua kaasa pankrotiriski, või ka tõenäosust, et selle isiku õiguste kasutamine oleks märkimisväärselt pärsitud.

86 Sellest järeldub, et määruse nr 2271/96 artikli 5 esimese lõigu järgimise vajadusest tulenev ettevõtlusvabaduse piirang on ette nähtud seaduses.

87 Mis puudutab ettevõtlusvabaduse olemusega arvestamise tingimust, siis tuleb märkida, et seda on tõenäoliselt kahjustatud eelkõige siis, kui ettevõtjal ei ole võimalust lepinguga seotud menetluses tõhusalt oma huve kaitsta (vt selle kohta 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus AGET Iraklis, C-201/15, EU:C:2016:972, punkt 87).

88 Käesoleval juhul ei võtaks põhikohtuasjas kõne all olevate lepingute ülesütlemise tühisuse tuvastamine määruse nr 2271/96 artikli 5 rikkumise tõttu siiski Telekomilt võimalust lepingulises suhtes oma huve üldiselt kaitsta, vaid pigem piiraks seda võimalust, kuna selline tühisuse tuvastamine on õigustatud üksnes juhul, kui Telekom ütles lepingud üles lisas nimetatud seaduste järgimiseks.

89 Mis puudutab veel tingimust, mille kohaselt peab ettevõtlusvabaduse piirang tõepoolest vastama liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele või vajadusele kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi, siis nähtub käesoleva kohtuotsuse punktis 76 esitatust, et see piirang, mis võib tuleneda sellise lepingu ülesütlemise tühisuse tuvastamisest, nagu on kõne all põhikohtuasjas, vastab samuti sellele tingimusele, kuna see aitab kaasa määruse nr 2271/96 eesmärkidele, mida on meenutatud nimetatud käesoleva kohtuotsuse punktides 35–37.

90 Samas, mis puudutab lõpetuseks piirangu proportsionaalsuse tingimust, kuivõrd Telekomi majandustegevusele väljaspool liitu võidakse rakendada sanktsioone, mille Ameerika Ühendriigid on ette näinud isikutele, kes eiravad teiseseid sanktsioone, mille see riik Iraani suhtes on kehtestanud, siis on eelotsusetaotluse esitanud kohus kohustatud hindama, kas need esimesed sanktsioonid võivad sellele ettevõtjale kaasa tuua ebaproportsionaalseid tagajärgi määruse nr 2271/96 nende eesmärkide seisukohast, milleks on kaitsta kehtivat õiguskorda ja liidu huve üldiselt ning seega saavutada kapitali vaba liikumine liikmesriikide ja kolmandate riikide vahel.

91 Ettevõtlusvabaduse piiramine, mis tuleneb sellest, kui tuvastatakse, et lepingu ülesütlemine, mis on määruse nr 2271/96 artikli 5 esimeses lõigus sätestatud keeluga vastuolus, on tühine, näib selles suhtes üldjuhul vajalik lisas nimetatud seaduste mõju takistamiseks, kaitstes seeläbi kehtivat õiguskorda ja liidu huve üldiselt.

92 Siiski peab eelotsusetaotluse esitanud kohus proportsionaalsuse kontrollimisel lisaks kaaluma määrusega nr 2271/96 taotletavaid eesmärke, mida teenib määruse artikli 5 esimeses lõigus ette nähtud keeldu eirava ülesütlemise tühisuse tuvastamine, ja tõenäosust, et Telekomil võib tekkida majanduslik kahju, ning kahju ulatust juhul, kui see ettevõtja ei saa lõpetada oma ärisuhteid SDN-loetellu kantud isikuga.

93 Proportsionaalsuse kontrollimisel on oluline ka see, et Telekom ei esitanud komisjonile määruse nr 2271/96 artikli 5 esimeses lõigus sätestatud keelust erandi tegemise taotlust – kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu kontrolli tulemusel ei selgu vastupidist – ning jäi seetõttu ilma võimalusest vältida oma ettevõtlusvabaduse piiramist, mis kaasneks selle keelu võimaliku eiramise tõttu kõnealuste BMIga sõlmitud lepingute ülesütlemise tühisuse tuvastamisega.

94 Mis puudutab Saksa õiguses ette nähtud haldustrahvi, siis tuleb märkida, et eelotsusetaotluse esitanud kohus ei või seda arvesse võtta, kuna selle trahvi suurus, mis määruse nr 2271/96 artikli 9 kohaselt peab ise olema proportsionaalne, tuleb kindlaks määrata lähtuvalt rikkumise toimepanija konkreetsest olukorrast ja seega sanktsioonist, mida võib endast kujutada lepingu ülesütlemise tühisuse tuvastamine.

95 Kõike eespool toodut arvestades tuleb kolmandale ja neljandale küsimusele vastata, et määrust nr 2271/96, eriti selle artikleid 5 ja 9 tuleb harta artiklit 16 ja artikli 52 lõiget 1 silmas pidades tõlgendada nii, et määrusega ei ole vastuolus see, kui tuvastatakse, et määruse artiklis 11 nimetatud isiku poolt lepingute ülesütlemine lisas nimetatud seadustel põhinevate nõuete või keeldude täitmiseks, ilma et tal oleks selle määruse artikli 5 teise lõigu tähenduses luba, on tühine, tingimusel et tühisuse tuvastamine ei too sellele isikule kaasa ebaproportsionaalseid tagajärgi sama määruse nende eesmärkide seisukohast, milleks on kaitsta kehtivat õiguskorda ja liidu huve üldiselt. Proportsionaalsuse kontrollimisel tuleb kaaluda taotletavaid eesmärke, mida teenib määruse nr 2271/96 artikli 5 esimeses lõigus ette nähtud keeldu eirava ülesütlemise tühisuse tuvastamine, ja tõenäosust, et puudutatud isikul võib tekkida majanduslik kahju, ning kahju ulatust juhul, kui see isik ei saa lõpetada oma ärisuhteid isikuga, kes on kantud nende isikute loetellu, kelle suhtes kohaldatakse lisas nimetatud seadustest tulenevaid teiseseid sanktsioone.

Kohtukulud

96 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

1. **Nõukogu 22. novembri 1996. aasta määruse (EÜ) nr 2271/96, mis käsitleb kaitset kolmanda riigi vastuvõetud õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamise mõju ja nendel õigusaktidel põhinevate või neist tulenevate meetmete eest (muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. jaanuari 2014. aasta määrusega (EL) nr 37/2014 ning komisjoni 6. juuni 2018. aasta delegeeritud määrusega (EL) 2018/1100, millega muudeti määruse nr 2271/96 lisa), artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et see keelab muudetud määruse nr 2271/96 artiklis 11 nimetatud isikutel täita lisas nimetatud seadustes ette nähtud nõudeid või keelde isegi juhul, kui puuduvad need seadused vastu võtnud kolmandate riikide haldusasutuste või kohtute juhised, mille eesmärk on tagada nende seaduste järgimine.**

2. **Määruse nr 2271/96 (muudetud määrusega nr 37/2014 ja delegeeritud määrusega 2018/1100) artikli 5 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus see, kui muudetud määruse artiklis 11 nimetatud isik, kellel ei ole muudetud määruse artikli 5 teise lõigu tähenduses luba, võib „konkreetselt kindlaks määratud kodanike ja blokeeritud isikute loetellu“ (Specially Designated Nationals and Blocked Persons List) kantud isikuga sõlmitud lepingud ilma põhjendusi esitamata üles öelda. Muudetud määruse artikli 5 esimene lõik nõuab siiski, et kui selles sättes ette nähtud keelu väidetavat rikkumist puudutavas tsiviilmenetluses näib riigisisese kohtu käsutuses olevate tõendite kogum esmapilgul viitavat sellele, et muudetud määruse nr 2271/96**

artiklis 11 nimetatud isik on selleks luba omamata järginud muudetud määruse lisas nimetatud seadusi, on see sama isik kohustatud õiguslikult piisavalt tõendama, et tema tegevuse eesmärk ei olnud nende seaduste järgimine.

3. **Määrust nr 2271/96 (muudetud määrusega nr 37/2014 ja delegeeritud määrusega 2018/1100), eriti selle artikleid 5 ja 9 tuleb Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklit 16 ja artikli 52 lõiget 1 silmas pidades tõlgendada nii, et muudetud määrusega ei ole vastuolus see, kui tuvastatakse, et muudetud määruse artiklis 11 nimetatud isiku poolt lepingute ülesütlemine lisas nimetatud seadustel põhinevate nõuete või keeldude täitmiseks, ilma et tal oleks muudetud määruse artikli 5 teise lõigu tähenduses luba, on tühine, tingimusel et tühisuse tuvastamine ei too sellele isikule kaasa ebaproportsionaalseid tagajärgi muudetud määruse nr 2271/96 nende eesmärkide seisukohast, milleks on kaitsta kehtivat õiguskorda ja Euroopa Liidu huve üldiselt. Proportsionaalsuse kontrollimisel tuleb kaaluda taotletavaid eesmärke, mida teenib muudetud määruse artikli 5 esimeses lõigus ette nähtud keeldu eirava ülesütlemise tühisuse tuvastamine, ja tõenäosust, et puudutatud isikul võib tekkida majanduslik kahju, ning kahju ulatust juhul, kui see isik ei saa lõpetada oma ärisuhteid isikuga, kes on kantud nende isikute loetellu, kelle suhtes kohaldatakse selle muudetud määruse lisas nimetatud seadustest tulenevaid teiseseid sanktsioone.**

Allkirjad